

122:15:193(br.)

SVENSKA NATIONALFÖRENINGENS SKRIFTER. VIII.

Edv. Lohberg

Den

Kommunala Rösträtten

och

dess begränsning.

STOCKHOLM

CENTRAL-TRYCKERIETS FÖRLAGSEXPEDITION

(I DISTRIBUTION)

Occ
Obj

I Rösträttstrågan. III.

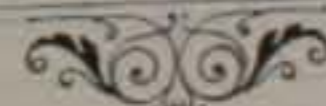
DEN KOMMUNALA RÖSTRÄTTEN

OCH

DESS BEGRÄNSNING.

AF

EDV. SÖDERBERG.

STOCKHOLM
CENTRAL-TRYCKERIET 1896.

STOCKHOLMS STADS- ARKIVS BIBLIOTEK	
22 MRS 1982	
Dec. 07	(62)

Få tilldragelser inom lagstiftningens område torde i själfva verket för vårt samhällsskick och för vårt lands hela utveckling varit af så genomgripande betydelse som utfärdandet af 1862 års kommunallagar. Icke nog med, att den representationsförändring, som få år därefter genom den nuvarande riksdagsordningens antagande kom till stånd, uppå dessa lagar är byggd; de hafva äfven möjliggjort en kommunal själfstyrelse i långt större omfång, än som under förutvarande förhållanden kunnat äga rum. Verkningarna af denna den kommunala själfstyrelsens väckande till nytt lif är det nu efter trenne årtiondens förlopp möjligt att öfverskåda, och det torde väl knappast af någon jäfvas, att dessa verkningar i det stora hela varit i hög grad välsignelsebringande.

Men om också detta icke kan förnekas, hafva emellertid alltsedan dessa lagars införande, såväl före som efter det nya representationsskickets antagande, röster kraftigt höjt sig emot den maktfördelning, som, väsentligen i öfverensstämmelse med förut bestående förhållanden, i 1862 års kommunallagar är stadgad, med andra ord mot där intagna rösträttsbestämmelser; och hafva dessa under de gångna åren höjda klagomål hufvudsakligen varit riktade mot förordningarna om kommunalstyrelse å landet och i stad af den 21 Mars och förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm af den 23 Maj 1862.

Klagomålen hafva därvid icke gällt rösträttens utsträckning, ty sedan de skrankor, som från rösträtt uteslöto en del af de till lägsta skattebeloppen uppförde, år 1868 blifvit borttagna, är rösträtten numera så utsträckt, att därför endast erfordras att vara välfrejdad svensk undersåte, att vara skyldig att till kommunen erlägga skatt samt att icke häfta för oguldna kommunalutskylder, hvarjämte äfven bolag eller i allmänhet samfälligheter (med undantag för konkursmassa) härutinnan äro likställda med enskilda.

Klagomålen hafva i stället afsett *fördelningen af rösträtten mellan de röstägande*. Såsom regel härvid gäller, att rösträtt tillkommer en hvar, i samma mån han till kommunen erlägger skatt. I landskommunerna gäller detta, utom i fråga om vissa val, oinskränkt. För stadskommunerna, d. v. s. för städerna och de köpingar, som härvidlag äro med städerna likställda, var ursprungligen bestämdt, att ingen kunde innehafva större rösträtt än för $\frac{1}{20}$ af kommunens (i Stockholm: af valkretsens) hela röstetal; men detta ändrades år 1869 därhän, att numera ingen kan äga rösträtt för mer än $\frac{1}{30}$ af kommunens (eller valkretsens) hela röstetal samt i intet fall för mer än 100 röster enligt röstlängden.

Försvvararne af den obegränsade rösträtten hafva såsom skäl för densamma förnämligast framhållit, att kommunernas gemensamma angelägenheter i allmänhet äro af ekonomisk art samt att, synnerligast som kommunalskatterna hufvudsakligen äro direkta, hvar och en bör få rösta i mån af sina bidrag, så att skyldigheter fullständigt må motsvaras af rättigheter och tvärtom. Häremot har då invändts, att kommunens åtgöranden afse äfven andra än ekonomiska angelägenheter, om ock dessa äro hufvudföremålet för dess verksamhet; att, i fall i en kommun en eller ett par röstägande innehafva mer än halfva röstetalet, blifva det stora flertalets rättigheter i själfva verket endast skenbara, ehuru deras skyldigheter kvarstå oförändrade; att under sådana förhållanden allt intresse för de kommunala angelägenheterna måste förkvävas,

och att det då ej är mycket bevändt med den kommunala själfstyrelsen.

Då man likväl i stället för de nuvarande rösträttsbestämmelserna velat införa stadganden, som helt och hållet grundade sig på den s. k. personlighetsprincipen, eller att alla skattskyldige skulle äga lika rösträtt, har häremot å andra sidan åberopats det orättvisa däruti, att personer eller bolag, som erlägga nästan hela kommunalskatten, icke skulle betyda mera än de, som härtill bidraga med några få kronor eller kanske ören, utan skulle af dessa sistnämnda kunna godtyckligt beskattas; att utlandets, särskildt Förenta Staternas, exempel, visade vådorna af en sådan röstgrund m. m.

Mer än mot de enskilda hafva klagomålen riktats emot bolagen. De värsta missförhållandena har man ansett råda, där dessa äro härskande.

En särskild svårighet vid lösningen af den kommunala rösträttsfrågan har vållats därigenom, att en ändring af de kommunala rösträttsbestämmelserna inverkar på grundvalen för Första kammarens sammansättning.

Efter 1869 års förändringar i kommunalförordningarna för städerna hafva klagomålen mot rösträttsfördelningen i stadskommunerna ej varit så allmänna, ej heller i Riksdagen, när de där framlagts, i högre grad tillvunnit sig Kamrarnes uppmärksamhet. Helt annat har förhållandet varit i fråga om den obegränsade rösträtten i landskommunerna. Andra kammaren har flercaldiga gånger för sin del beslutat inskränkningar härutinnan, och äfven Första kammaren, där visserligen hvarje sådant förslag stannat i minoritet, fattade år 1894 ett beslut, hvori uttalades, att den ansåge en begränsning af den kommunala rösträtten å landet böra ägarum, och anhöll Kammaren, att Kongl. Maj:t efter verkställd utredning därom måtte framlägga förslag. Man synes sålunda i allmänhet vara ense därom, att den kommunala rösträtten å landet bör inskränkas, men i hvilken utsträckning detta bör ske, därom är man villrådig.

För att i ämnet vinna större klarhet och bättre kunna bedöma verkningarna af de särskilda rösträttsförslagens antagande, har, då de uppgifter härutinnan, hvilka för år 1871 insamlades, nu måste anses föråldrade, en ny utredning, afseende de kommunala rösträttsförhållandena å landsbygden och i städerna år 1892, blifvit på regeringens befallning af Statistiska Centralbyrån utarbetad och i slutet af förlidet år offentliggjord. Att åt en större allmänhet meddela hufvudresultaten af denna undersökning har varit afsikten med denna uppsats.

I. Den kommunala rösträtten å landet.

Rösträtten i landskommunerna, liksom i städerna, beror i regeln på skattebeloppet, d. ä. på bevillningens storlek. För hvarje skattskyldig påføres å landet en fyrk (eller röst), för bevillning af 1 till och med 10 öre, två fyrkar för bevillning utöfver 10 till och med 20 öre o. s. v. Då nu bevillningen utgår med 1 procent af inkomst utaf kapital och arbete (oafsedt de bevillningsfria afdragen) och med 0.06 procent af jordbruksfastighets och 0.05 procent af annan fastighets taxeringsvärde, kommer sålunda exempelvis ett röstetal å 200 fyrkar att motsvara en inkomst af 2,000 kronor eller ett taxeringsvärde å jordbruksfastighet af 33,200 och å annan fastighet af 40,000 kronor.

För utarrenderad jordbruksfastighet röstar å landet ej ägaren, utan arrendatorn, hvilken sistnämnda äfven är skyldig erlægga kommunalskatten. Häri ligger en inskränkning i de stora jordägarnes makt.

Den nuvarande ställningen. Beträffande först och främst *de röstberättigades antal*, utgör det enligt 1892 års statistik ¹⁾518,053. Egentligen är detta antalet till kommunerna *skattskyldige*, men i den officiella statistiken hafva, af särskilda skäl, skattskyldige, hvilka på grund af obetalda kommunalutskylder, utländskt medborgarskap m. m. sakna rösträtt, ej kunnat från de verkliga röstberättigade särskiljas, hvadan

¹⁾ Då person eller samfällighet är skattskyldig i två eller flere kommuner, är han räknad i hvar och en af dessa och ingår sålunda i slutsumman två eller flere gånger.

skattskyldige och röstberättigade där betyda detsamma. Antalet *icke röstberättigade* bland de skattskyldige torde på grund af uppgifter från år 1885 kunna sättas till omkring 7 procent, och tillhöra dessa hufvudsakligen de minsta röstägare.

Naturligt är, att i fråga om antalet röstberättigade betydande olikheter skola förefinnas mellan rikets 2,386 landskommuner, samt att, då en del af dem äro mycket små, äfven antalet i kommunen röstberättigade stundom skall vara ringa. Ytterligheterna bilda å ena sidan Stora Tuna i Dalarne med 2,925 samt å den andra Holm i Upland med endast 6 röstberättigade. Färre än 50 röstberättigade finnas i följande antal kommuner:

Kommuner med		
Mindre än 20 röstberättigade	.....	17
20 till 30	»	56
30 till 40	»	79
40 till 50	»	94
Summa		246

Utom Holm har endast Bollerup i Kristianstads län färre än 10 röstägande, nämligen 7. Af de 246 kommunerna tillhöra 71 Skaraborgs län.

Bland de *hufvudgrupper*, i hvilka de skattskyldige enligt den officiella rösträttsstatistiken indelas, nämligen *enskilda personer* (till hvilka äfven räknas sterbhus och oskiftade bon), *aktiebolag* (jämte sedelutgifvande bankbolag), *andra bolag* (firmor m. m.) samt *menigheter* (staten, kommuner, byalag, fromma stiftelser m. m.), utgöra enskilda personer 506,124, aktiebolag 2,613, andra bolag 5,458 och menigheter 3,858.

Fyrktalet eller, som är detsamma, *röstetalet* utgör för hela landsbygden tillsammans 24,207,996 och är sålunda fördeladt:

	Fyrktal.	Procent.
Enskilda personer	20,103,881	83.0
Aktiebolag	3,164,164	13.1
Andra bolag	753,142	3.1
Menigheter	186,809	0.8
Summa	24,207,996	100.0

Ehuru bolagen äro till antalet jämförelsevis få, väga de, synnerligen aktiebolagen, desto tyngre i fråga om röstetalet. Menigheternas betydelse är däremot ringa.

Särskiljer man de föremål, för hvilka, ensamt eller företrädesvis, fyrktalet beräknats, kommer man till följande resultat:

	Hela fyrktalet.	Aktiebolags fyrktal.	Andra bolags fyrktal.
Jordbruksfastighet	13,496,513	589,467	172,691
Annan fastighet	1,606,473	550,317	124,946
Öfriga beskattningsföremål	9,105,010	2,024,380	455,505
Summa fyrkar	24,207,996	3,164,164	753,142

Röstetalet för jordbruksfastighet uppgår sålunda till ej obetydligt mer än hälften af landsbygdens hela röstetal. Fäster man sig ensamt vid aktiebolagen eller de andra bolagen, är förhållandet ett helt annat. Deras fyrktal grundar sig i främsta rummet på »öfriga beskattningsföremål», d. v. s. på inkomst af kapital och arbete, samt i fråga om fastighet nästan lika mycket på ägande af hus, verk och inrättningar som på innehavande af jordbruksfastighet.

Af *hela antalet skattskyldige* voro 328,099 röstberättigade, ensamt eller företrädesvis, för *jordbruksfastighet* och 189,954 för *andra beskattningsföremål* (»annan fastighet» och »öfriga beskattningsföremål»). Bland enbart *aktiebolag* och *andra bolag* voro däremot endast omkring hälften så många röstberättigade för *jordbruksfastighet* som för *andra beskattningsföremål*, eller 2,651 mot 5,420.

De *olikheter*, som här så skarpt framtråda *mellan bolagen* å ena sidan och *öfriga skattskyldige* å den andra, hafva sin naturliga grund i det kända förhållandet, att bolagen hufvudsakligen äro industriidkande. Såsom sådana komma deras intressen ofta i strid med den jordbrukande befolkningens, och häri, d. v. s. i den omständighet, att de äro industriidkande, ligger möjligen förnämsta orsaken till den ovilja, hvarmed deras rösträtt betraktas. Deras egenskap af bolag har kanske i själfva verket här ej så mycket att betyda. Oviljan mot *enskilda* industriidkare i samma ställning skulle nog vara föga mindre.

En *jämförelse med 1871 års förhållanden* utvisar, att, medan hela antalet röstägare å landsbygden tillväxt med ej mindre än 152,519, eller med 41.7 procent, kunna endast 29,900 af dessa nya röstägare hänföras till jordinnehafvare. Det stora flertalet utgöras af *husägare* samt *skattskyldige för inkomst af kapital och arbete*. Medan sistnämnda klasser år 1871 endast uppgingo till 18.4 procent af samtliga röstägare, hade de år 1892 ökats till ej mindre än 36.7 procent därutaf. Och förändringen har icke sträckt sig ensamt till *antalet* röstberättigade. Äfven *röstetalen* hafva undergått en mycket anmärkningsvärd förändring. Under mellantiden har nämligen fyrktalet ökats för *jordbruksfastighet* med endast 33.5 procent, men för *andra beskattningsföremål* med i det närmaste 129.2 procent eller fyra gånger så mycket. Och då jordbruksfyrkarne år 1871 uppgingo till $68\frac{1}{2}$ procent af samtliga, hade de år 1892 sjunkit ned till $55\frac{3}{4}$ procent därutaf.

Verkningarna af rösträttens begränsning. Bland de många olika förslag till begränsning af den kommunala rösträtten å landsbygden, hvilka allt sedan nu gällande kommunallagars tillkomst varit föremål för Riksdagens ompröfning, synas under de senare åren endast de, hvilka afsett införandet af ett relativt röstmaximum, vunnit någon större anslutning. Riksdagens Andra kammare har sålunda under en

längre följd af år uttalat sig för en begränsning dels till $\frac{1}{10}$ och dels till $\frac{1}{20}$ af kommunens hela röstetal, med tillagd föreskrift, att rösträtt icke i något fall finge utöfvas för högre röstetal, än som sammanlagdt tillkomme öfriga röstägande inom kommunen, och i Riksdagens Första kammare föll år 1892 ett förslag att begränsa rösträtten till $\frac{1}{5}$ på en enda röst. De förslag, hvilka här blifva föremål för undersökning, synas därför i hufvudsak kunna inskränkas till dessa trenne fall, eller en begränsning till vare sig $\frac{1}{5}$ eller $\frac{1}{10}$ eller $\frac{1}{20}$ af hela röstetalet.

Begränsning till $\frac{1}{5}$ af kommunens röstetal. Det antal *kommuner*, i hvilka en eller flere skattskyldige innehafva mer än $\frac{1}{5}$ af hela röstetalet utgör 548, eller af samtliga landskommunerna i det närmaste 23 procent. Antalet *skattskyldige* med detta röstetal är 596, således blott undantagsvis mer än en i hvarje kommun. Dessa skulle sålunda träffas af den här ofvan angifna begränsningen, så att deras röstetal skulle nedsättas till $\frac{1}{5}$ af det hela; öfriga skattskyldiges röstetal skulle däremot blifva oförändrade.

Bland nyssnämnde 596 skattskyldige grunda 382 sin rösträtt, ensamt eller öfvervägande, på jordbruksfastighet och 214 på andra beskattningsföremål. De utgöras för öfrigt af 419 enskilda personer, 151 aktiebolag, 20 andra bolag och 6 menigheter.

Minskningen i nu gällande röstetal för rikets samtliga landskommuner, därigenom att de, som ägde flere röster än $\frac{1}{5}$ af kommunens samtliga, beröfvades dessa, skulle uppgå till 38.0 procent samt särskildt för enskilda personer till 34.8 procent, för aktiebolag till 39.6, för andra bolag till 36.2 och för menigheter till 56.3 procent af deras nuvarande, röstetal. *Oafsedt menigheter*, hvilkas förhållanden emellertid i det hela ej äro af större betydelse, *drabbar begränsningen sålunda ganska jämnt olika slag af skattskyldige*. Man hade dock väntat, att bolagen framför andra skulle lida afbräck. Att så ej blefve fallet, beror af orsaker, för hvilka framdeles skall redogöras.

En särskild uppmärksamhet tilldraga sig de kommuner, i hvilka *en röstägare* innehafver *mer än halfva antalet röster*. Dessa voro enligt 1892 års statistik till antalet 44¹⁾, däraf 9 i Skaraborgs och 7 i Malmöhus län. Flertalet af dessa kommuner äro helt små. I en af dem, förut omnämnda Bollerup, innehar en person 98 procent af kommunens fyrktal.

Begränsning till $\frac{1}{10}$ af kommunens röstetal. En sådan begränsning träffar först och främst förut anförda kommuner och skattskyldige, hvilka innehafva mer än $\frac{1}{5}$ af hela röstetalet, men därjämte äfven andra. Dess verkningar gå sålunda längre. De *kommuner*, som nu skulle beröras af förändringen, äro inalles 1,359, eller mer än hälften, noga räknadt *57 procent af samtliga*. Motsvarande *röstägare* äro 1,966 eller *mer än tre gånger så många som de, hvilka beröras af begränsningen till $\frac{1}{5}$.*

Af nu nämnda 1,966 röstägande skatta 1,306, ensamt eller företrädesvis, för jordbruksfastighet och 660 för andra beskattningsföremål, hvarjämte 1,549 af dem utgöras af enskilda personer, 329 af aktiebolag, 68 af andra bolag och 20 af menigheter. Det nuvarande *samfällda röstetalet för rikets landskommuner skulle genom en sådan begränsning reduceras med öfver hälften, eller med 51.9 procent*; för enskilda personer särskildt med 45.3, för aktiebolag med 57.8, för andra bolag med 49.8 och för menigheter med 54.6 procent. De enskilda personerna skulle sålunda här i ringare mån än öfriga skatt-

¹⁾ Af dessa 44 kommuner, har emellertid en, Visby södra landskommun, sedan år 1892 upphört att finnas till, när den uppgått i angränsande kommuner. För en kommun, Enontekis, i nordligaste delen af Norrbottens län, beror berörda förhållande därpå, att, såsom i anmärkningarna till Statistiska Centralbyråns redogörelse omnämnes, där skattskrifna lappars fyrktal ej beräknas för hvarje lapp, utan räknas i ett för dem samfällt. I en tredje kommun, Hammar i Nerike, innehar visserligen ett aktiebolag mer än hälften af kommunens röstetal, men detta bolag är utländskt, belgiska bolaget Vieille Montagne, och är såsom sådant obehörigt att utöfva rösträtt.

skyldige få kännning af den vidtagna ändringen, som däremot i *främsta rummet* skulle drabba *aktiebolagen*.

Begränsning till $\frac{1}{20}$ af kommunens röstetal. Utsträckes begränsningen så långt som till $\frac{1}{20}$ af röstetalet, undgår endast ett fåtal kommuner att erfara dess verkningar. Den blifver nämligen märkbar i 2,136 *kommuner* eller i 89.5 procent af samtliga, sålunda *inom största delen af rikets landsbygd*. Antalet *röstägande*, som däraf beröras, är 5,812 eller *tre gånger så många som vid en begränsning till $\frac{1}{10}$ och nära tio gånger så många som vid en begränsning till $\frac{1}{5}$* . Af dem skatta 3,761, ensamt eller företrädesvis, för jordbruksfastighet och 2,051 för andra beskattningsföremål; 4,956 äro enskilda personer, 608 aktiebolag, 190 andra bolag och 58 menigheter. Kommunernas *samfällda röstetal reduceras med 58.5 procent, mest för aktiebolag* eller med 68.1 procent och minst för enskilda personer eller med 51.3 procent.

* * *

Det tillägg, som vid de olika begränsningsförslagen blifvit gjordt, att en röstberättigad i intet fall finge innehafva högre röstetal än alla öfriga röstägande tillsammans, hvilka i sådant fall, enligt nu gällande kommunallag, öfverrösta honom, i fall de äro eniga, kan, om begränsning därjämte sker till $\frac{1}{5}$ af kommunens hela röstetal, få betydelse i 7, men om begränsningen sker till $\frac{1}{10}$ eller $\frac{1}{20}$ af röstetalet, endast i 1 kommun, förut omnämnda Bollerup.

Jämföres antalet af de för jordbruksfastighet och de för andra beskattningsföremål skattskyldige, som genom begränsning af rösträtten skulle beröfvas en del af sitt nuvarande röstetal, med *hela antalet* skattskyldige af samma slag, visar sig, att de däraf endast utgöra en ringa bråkdel; sålunda vid en begränsning till $\frac{1}{20}$ af hela röstetalet endast 1.1 procent af de 328,099 för jordbruksfastighet skattskyldige och likaledes endast 1.1 procent af de 189,954 för andra beskattningsföremål skattskyldige.

För en särskild grupp skattskyldige är emellertid antalet förlorande äfven relativt taget mycket betydande, nämligen för aktiebolagen. Begränsades rösträtten till $\frac{1}{20}$ af kommunens hela röstetal, skulle öfver 23 procent af dem här af beröras.

Tvärt emot hvad som allmänt antagits, visar 1892 års statistik, om den jämföres med 1871 års uppgifter, att de smärre och medelstora fyrktalen under de senare decennierna tillväxt i vida högre grad än de större, och denna deras ökning i antal har till och med varit så stor, att *de större röstetalens relativa betydelse i fråga om maktförhållandena inom kommunerna gått tillbaka*. De mindre röstägare, eller de som af kommunens hela fyrktal innehafva högst $\frac{1}{50}$, hafva sålunda från år 1871 till år 1892 ökats med 152,646 och de, som därut- öfver innehafva högst $\frac{1}{20}$ af röstetalet, ökats med 167, men i stället hafva, trots den stora industriella utveckling, som utmärkt de mellanliggande åren, och den i samband därmed stående bolagsbildningen, de öfriga kategorierna af röstägare — minskats i antal, så att antalet skattskyldige, som innehade öfver $\frac{1}{20}$ till och med $\frac{1}{10}$ af kommunens röstetal, var 131 mindre år 1892 än år 1871 och antalet af dem, som innehade mer än $\frac{1}{10}$ af röstetalet, 163 och särskildt af dem, som innehade öfver hälften af röstetalet, 10 mindre år 1892. En förbättring i rösträttsförhållandena har sålunda otvifvelaktigt inträffat.

Verkningarna af rösträttens begränsning inom större och mindre kommuner. Vid undersökningen af de verkningar, som en begränsning af rösträtten skulle komma att utöfva, har betraktelsen stannat endast vid riket såsom en helhet, utan att sysselsätta sig med mindre områden däraf. Klart är emellertid, att ojämnheter i rösträttens fördelning och i följd här af äfven de olikartade verkningarna af dess begränsning ännu starkare framträda, när betraktelsen vänder sig till detaljer.

Att äfven förut relaterade förslag till rösträttens begränsning skulle komma att verka ganska olika å skilda orter, står i nära samband därmed, att, såsom förut blifvit omnämndt, vid alla de förslag om rösträttens begränsning i landskommunerna, som nu senast under en lång följd af år vunnit allmänna understöd, man alltid uppställt *en enda regel* för samtliga kommuner, stora och små, antingen $\frac{1}{5}$ eller $\frac{1}{10}$ eller $\frac{1}{20}$ af hela röstetalet, utan annat tillägg än det obetydande, att ingen skulle äga flere röster än kommunens öfriga röstägare tillsammans. Något stadgande om ett visst absolut röstmaximum, som jämte stadgandet om ett relativt sådant finnes för stadskommunerna, har man icke ansett nödigt i fråga om landskommunerna. Och dock rymmas inom dessa så stora olikheter som mellan Skellefteå landskommun med 17,583 och Lilla Slågarp med 120 invånare, eller mellan Stora Tuna med 2,925 och Holm (i Upsala län) med 6 röstberättigade, eller mellan Örgryte med 195,530 och Gällby med 403 fyrkar.

För att belysa de olikheter, som förefinnas mellan rikets *landskommuner*, hafva dessa här blifvit *sammansförda i sex afdelningar efter folkmängden*. Omfattningen af dessa afdelningar lär man känna af bifogade *tabell 1*, enligt hvilken år 1892 af de 2,386 kommunerna 1,021 ägde mindre än 1,000 invånare, 766 från och med 1,000 intill 2,000, 313 från och med 2,000 intill 3,000, 136 från och med 3,000 intill 4,000, 54 från och med 4,000 intill 5,000 och 96 slutligen 5,000 invånare och däröfver. Beträffande dessa afdelningar har bifogade *tabell 2* blifvit utarbetad, och lämnas däri, genom att redogöra för den närvarande ställningen, för hvarje afdelning uppgift om den verkan, som en större eller mindre begränsning af den kommunala rösträtten skulle medföra för de olika grupperna enskilda personer, aktiebolag, andra bolag och menigheter, äfvensom för röstberättigade ensamt eller företrädesvis för jordbruksfastighet och ensamt eller

företrädesvis för andra beskattningsföremål (byggnader, inkomst af kapital eller arbete).

Hvilken verkan en begränsning af rösträtten till $\frac{1}{5}$ af kommunens hela röstetal skulle utöfva inom större och mindre kommuner, inses af följande öfversikt, hvarest angifves antalet enskilda personer, aktiebolag, andra bolag och menigheter, som inom skilda afdelningar af kommuner skulle genom en sådan begränsning få sitt nuvarande röstetal nedsatt:

Kommuner med	Enskilde.	Akt.-bol.	Andr. bol.	Menigh.	Summa.
Mindre än 1,000 inv.	294	24	7	3	328
1,000—3,000 »	120	81	10	3	214
3,000—5,000 »	4	27	2	—	33
5,000 inv. o. däröfv.	1	19	1	—	21

I de minsta kommunerna är det sålunda *enskilda personer*, som i det vida öfvervägande antalet fall innehafva de höga röstetalen och hvilka följaktligen genom den här antagna begränsningen företrädesvis skulle blifva de förlorande. Inom de närmast större kommunerna äro de förlorande *aktiebolagen* endast $\frac{1}{3}$ färre till antalet än de *enskilde*; och i de kommuner, som räkna 3,000 intill 5,000 invånare, samt ännu mer i de folkrikaste kommunerna är det nästan ensamt *aktiebolagen*, som lida någon förlust.

En begränsning af rösträtten till $\frac{1}{10}$ skulle i de minsta kommunerna drabba 1,121 skattskyldige, däraf ej mindre än 1,040 enskilda personer; i de därefter större kommunerna (1,000 intill 3,000 invånare) 702 skattskyldige, däraf 482 enskilde och 177 aktiebolag; i kommuner med 3,000 intill 5,000 invånare 89 skattskyldige, däraf 26 enskilde och 55 aktiebolag; samt slutligen i de största kommunerna 54 skattskyldige, nämligen 49 aktiebolag, 4 andra bolag och endast 1 enskild person.

En begränsning af rösträtten till $\frac{1}{20}$ af kommunens hela röstetal skulle slutligen afkorta de nuvarande röstetalen för följande:

Kommuner med	Enskilde.	Akt.-bol.	Andr. bol.	Menigh.	Summa.
Mindre än 1,000 inv.	3,123	90	52	28	3,293
1,000—3,000 »	1,709	314	101	27	2,151
3,000—5,000 »	107	96	21	2	226
5,000 inv. o. däröfv.	17	108	16	1	142

Antalet *enskilda personer* har nu ökat så, att de äro den talrikaste gruppen äfven i kommunerna med 3,000 till 5,000 invånare, om de också icke äro fullt så många som bolagen af alla slag tillsammans. I de största kommunerna öfvergå *aktiebolagen* fortfarande öfriga grupper vida i antal.

Antalet *kommuner* inom förenämnda särskilda afdelningar, hvilka skulle drabbas af här antagna sätt för rösträttens begränsning, finnes uppgifvet i tabell 1. En begränsning till $\frac{1}{20}$ af hela röstetalet skulle enligt denna beröra endast 72 af de 96 kommunerna med 5,000 invånare och däröfver, men 975 af de 1,021 kommunerna med mindre än 1,000 invånare. Bland de förra skulle sålunda 25 procent, bland de senare endast $4\frac{1}{2}$ procent härvid gå fria.

En jämförelse mellan hela antalet kommuner inom en viss afdelning med antalet skattskyldige, som vid rösträttens begränsning skulle förlora en del af sin nuvarande maktställning, visar, att proportionen städse är sådan, att *antalet förlorande skattskyldige per kommun är störst för de minsta kommunerna*. Men detta är i själfva verket icke så underligt, som det möjligen kan förefalla. I de minsta kommunerna erfordras icke så ovanligt många fyrkar för att äga $\frac{1}{20}$ eller $\frac{1}{10}$ af hela röstetalet. I en tio gånger så stor kommun kunna i stället fyrktalen vara mycket höga utan att kunna nås af samma begränsning.

En begränsning af kommunernas rösträtt till samma *relativa* röstetal, utan att afseende tillika fästes vid deras betydenhet eller folkmängd, innebär i själfva verket en oförrätt mot de mindre eller, om man så vill, ett gynnande af de förnämsta röstägarna i de folkrikare kommunerna, hvilkas stora utsträckning redan för dessa röstägare innebär en för-

mån, enär ett motstånd emot dem af de mindre röstägarna härigenom försvåras. Förhållandet belyses lämpligen genom ett exempel. Antag, att i två bredvidliggande lika stora kommuner en röstberättigad innebar $\frac{1}{5}$ af hela röstetalet. Vid en begränsning till $\frac{1}{10}$ förlorar hvar och en af dessa hälften af sitt forna röstetal. Slås de två kommunerna däremot tillsammans till en, få de med samma begränsning behålla sitt röstetal oförändradt.

Annorlunda ställer sig förhållandet, om ett *absolut röstmaximum* antages, exempelvis *ett tusen fyrkar*, såsom äfven af motionärer föreslagits. En sådan begränsning skulle drabba 1,771 röstägande, men af dem tillhöra 435 ensamt de 96 kommuner, som äga 5,000 invånare eller därutöfver, medan 1,336 fördela sig på de återstående 2,290 kommunerna. Reformen skulle sålunda endast i ringa mån beröra de mindre kommunerna, hvaremot den för *kommunerna med mer än 5,000 invånare skulle medföra betydligt större inskränkning än antagande af en begränsning till $\frac{1}{20}$* . För landskommunerna *samfällt*, hvilkas medelfyrktal är 10,146, skulle den verka närmast lika med en begränsning till $\frac{1}{10}$ af fyrktalet, dock ej fullt lika mycket. De röstägare, som vid sistnämnda slags begränsning skulle förlora en del af sin rösträtt, uppgå nämligen till 1,966.

Ett antagande af ett röstmaximum af 1,000 röster skulle i de 96 största kommunerna, hvilkas röstetal växlar mellan 195,530 och 11,730 fyrkar, innebära en begränsning i det högsta röstetalet för skattskyldig till i det närmaste lägst $\frac{1}{196}$ och högst $\frac{1}{12}$ af röstetalet. För 6 af dessa kommuner skulle det högsta röstetalet efter en sådan reform ej kunna uppgå till $\frac{1}{100}$ och för 40 ej till $\frac{1}{50}$ däraf; endast för 10 skulle det kunna vara högre än $\frac{1}{20}$. I en kommun skulle enligt 1892 års siffror 28 röstägande drabbas af inskränningen, i 3 andra 16 o. s. v. Bland de 54 kommunerna med 4,000 intill 5,000 invånare skulle under samma antagande det relativa röstetalet växla mellan $\frac{1}{93}$ och $\frac{1}{8}$ och skulle endast för 20 kommuner kunna

vara högre än $\frac{1}{20}$. Bland de 136 kommunerna med 3,000 intill 4,000 invånare skulle det växla mellan $\frac{1}{56}$ och $\frac{1}{5}$ samt för 79 kommuner kunna vara högre än $\frac{1}{20}$ och för 18 högre än $\frac{1}{10}$ af hela röstetalet.

Hvilka olika verkningar antagandet af ett absolut röstmaximum af 1,000 röster skulle medföra inom de större och mindre kommunerna, framgår äfven däraf, att af kommunerna med 5,000 invånare och däröfver, 85,4 procent (82 kommuner af 96), af kommunerna med 3,000 till 5,000 invånare 65,3 procent, af kommunerna med 1,000 till 3,000 invånare 45,2 procent och af kommunerna med mindre än 1,000 invånare 19,5 procent (199 kommuner af 1,021) skulle häraf beröras.

Vill man emellertid icke, såsom för städerna, stadga ett absolut röstmaximum bredvid det relativa, synes vara erforderligt, att *olika begränsning bestämmes för olika kommuner*, vare sig dessa härvid skola uppdelas efter kommunens folkmängd eller dess röstetal eller möjligen efter någon annan grund.

Erinrar man sig, huru de smärre och större kommunerna äro fördelade inom riket, kan man, af hvad nu blifvit anfördt, äfven sluta sig till rösträttsförhållandena inom *länen*. När församlingar först bildades, var det på slättlanden, till hvilka den odlade bygden då i det närmaste inskränkte sig, som detta skedde; och som ifvern att bygga kyrkor var mycket stor, blefvo dessa de första församlingarna (eller socknarna) äfven ringa till omfång. Ännu i dag äro ock, med få undantag, kommunerna, hvilka i allmänhet motsvara kyrkosocknarna, å slättlandet talrika och små. Så har Gotland 93 landskommuner (år 1892), men häraf när ingen till 1,300 och endast 6 till 1,000 personers folkmängd. Annat är förhållandet i skogstrakterna, hvilka senare bebyggdes och skaffade sig kyrkor. Framför allt gäller detta om Bergslagerne, Dalarne och Norrland, undantagandes Jämtland. Medan sålunda af rikets 2,386 landskommuner endast

203 komma på Dalarna samt Norrland utom Jämtland, äga dessa landsdelar af rikets 54 kommuner om 4,000 intill 5,000 invånare ej mindre än 18 och af de 96 kommunerna om 5,000 invånare och däröfver ej mindre än 48. Af landskommunerna med mer än 10,000 invånare äro alla utom två här belägna.

Dessa stora kommuner i Bergslagera, Dalarna och Norrland samt äfven annorstädes äro sätet för den mest betydande delen af landsbygdens industri, således framför allt för järnhandteringen och sågverksrörelsen, och som denna industri numera i allmänhet bedrifves af bolag, och särskildt aktiebolag, äro dessa i förenämnda kommuner stora röstägare. Flertalet af dessa kommuner äro därjämte stadda i utveckling, medan i stället folkmängden i slättbygdens kommuner står stilla eller till och med går tillbaka. Visar någon af dem mera betydande folkmängdstillväxt, kan man vara säker därpå, att den antingen är säte för någon industriell anläggning af betydelse eller inom sig hyser ett stationssamhälle eller dylikt.

Att aktiebolagen företrädesvis tillhöra de största kommunerna, är i det föregående ådagalagdt. Det bevisas ännu ytterligare af de siffror, som här framläggas beträffande såväl dessa som andra bolags andel i kommunernas hela fyrktal inom särskilda slag af kommuner:

Kommuner med	Fyrktal. Summa	Aktiebolag. Procent	Andra bolag. Procent
Intill 3,000 inv.	14,963,389	7.6	2.2
3,000—4,000 »	2,690,748	13.4	3.6
4,000—5,000 »	1,522,264	21.3	3.2
5,000 inv. o. däröfver	5,031,595	26.7	5.4

Inom samtliga landskommuner, betraktade såsom ett helt, uppgick aktiebolagens andel i hela röstetalet till 13.1 procent och andra bolags andel till 3.1 procent. Däremot var, såsom af ofvanstående synes, aktiebolagens motsvarande procenttal föga mer än hälften så stort i de mindre kommunerna, men mer än dubbelt så högt i de största.

II. Den kommunala rösträtten i städerna.

Rösträtten i stad är liksom på landet beroende på bevillningsbeloppet, och äger röstberättigad i stad att beräkna en röst för bevillning till och med 1 krona samt vidare en röst för hvarje däröfver påförd hel kronas bevillning. Ett röstetal af 20 motsvarar därför 2,000 kronors inkomst af kapital och arbete eller taxeringsvärde å jordbruksfastighet af 33,400 eller å annan fastighet af 40,000 kronor. *Röstetalet, eller fyrktalet, på landet är sålunda i allmänhet tio gånger högre än röstetalet i stad för enahanda beskattningsföremål.*

Efter 1869 års lagförändringar äger numera ingen att i stad utöfva rösträtt för mer än $\frac{1}{50}$ af stadens (eller valkretsens) hela röstetal eller i något fall för högre röstetal än det, som motsvarar bevillning för 10,000 kronors inkomst af kapital eller arbete, d. v. s. i intet fall för mer än 100 röster. Rösträtten i stad är sålunda begränsad genom *två röstmaxima*, ett *relativt* eller $\frac{1}{50}$ af stadens (valkretsens) hela röstetal och ett *absolut* eller 100 röster.

Sedan 1869 års bestämmelser antogos, hafva, enligt hvad förut är nämnt, klagomålen öfver den kommunala rösträtten i städerna ej så ofta blifvit hörda, utan hafva yrkandena på förändringar i denna rösträtt helt och hållet fått stå tillbaka för de ständigt återupprepade krafven på reformer med afseende på den kommunala rösträtten å landet. Under sådana förhållanden skola vi endast i korthet beröra rösträttsförhållandena i städerna och med dem likställda köpingar, eller med andra ord i stadskommunerna.

Medan enligt 1871 års rösträttsstatistik af de två bestämmelser, som begränsa den kommunala rösträtten i stä-

derna, den om *de 100 rösterna* ej på långt när fann sin tillämpning i hälften af stadskommunerna, utan endast i 36 kommuner af 94, hade år 1892 motsatt förhållande inträdt, så att den var *normerande i 60 stadskommuner af 102*, nämligen i 58 städer och 2 dåvarande köpingar (Lysekil och Örnsköldsvik). De 42 kommuner, där detta ej var fallet, enär deras hela röstetal ej öfversteg 5,000, och där det relativa röstmaximum å $\frac{1}{50}$ af hela röstetalet sålunda var ensamt bestämmande, utgjordes af 33 städer och 9 köpingar. Bland dessa ägde ingen 3,000 och endast fyra städer och en köping öfver 2,000 invånare.

Då denna sistnämnda grupp af *smärre kommuner, där det relativa röstmaximum ensamt var bestämmande*, trots olikheter i öfrigt, erbjuder åtskilliga jämförelsepunkter med landskommunerna, förtjänar här omnämnas, att i 11 af dessa högsta röstetalet (efter reduktionen till $\frac{1}{50}$) uppgick till 75—99, i 10 till 50—74, i 13 till 25—49 och i 8 till mindre än 25, däribland i en kommun till 14, i en annan till 12 och i en tredje, Mörbylånga köping, till — 5 röster. I denna sistnämnda fanns en skattskyldig med ett ursprungligt (oreduceradt) röstetal af 76 och en af 31 röster.

Att det i en stor del af den sistnämnda gruppens kommuner är sämre ställt för de större röstägarna än särskildt i de medelstora städerna, framgår bland annat däraf, att, medan i Trosa 16, i Östhammar 15, i Vernamo 14 och i Säter 12 skattskyldige funnos, hvilka på grund af lagens bestämmelser om röstmaximum ej fingo rösta med sitt ursprungliga röstetal, utgjorde motsvarande antal i Vestervik 6, i Södertelje 9, i Oskarshamn 12, i Visby 16 o. s. v., oaktadt dessa städer äro flere gånger större än förenämnda kommuner.

Tab. 1. Fördelning af landskommunerna efter folkmängd äfvensom uppgift om det antal af dessa, där röstberättigad af kommunens hela röstetal innehade mer än $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$ eller $\frac{1}{20}$ år 1892.

L ä n (Landsbygd)	Antal kommuner med invånare						Hela antalet kom- muner
	mindre än 1,000	1,000 intill 2,000	2,000 intill 3,000	3,000 intill 4,000	4,000 intill 5,000	5,000 och der- öfver	
Stockholms län	53	40	12	2	1	1	109
Upsala län.....	52	24	5	2	—	2	85
Södermanlands län	35	42	9	2	3	1	92
Östergötlands län.....	65	56	16	6	1	5	149
Jönköpings län.....	52	55	13	6	1	—	127
Kronobergs län	26	30	14	11	2	2	85
Kalmar län	32	31	20	9	4	5	101
Gotlands län.....	87	6	—	—	—	—	93
Blekinge län.....	3	6	10	7	4	5	35
Kristianstads län.....	47	66	22	6	2	—	143
Malmöhus län	140	75	16	10	—	—	241
Hallands län	40	27	16	3	—	—	86
Göteborgs och Bohus län	20	32	20	7	—	7	86
Elfsborgs län	117	69	29	2	1	2	220
Skaraborgs län.....	190	55	10	4	—	1	260
Vermlands län.....	8	32	20	11	8	8	87
Örebro län	11	18	11	5	5	8	58
Vestmanlands län	19	32	10	4	2	1	68
Kopparbergs län	1	10	12	5	6	13	47
Gefleborgs län	3	11	6	13	3	11	47
Vesternorrlands län.....	3	17	20	10	4	9	63
Jämtlands län	15	25	14	2	2	—	58
Vesterbottens län	2	2	4	5	3	9	25
Norrbottnens län	—	5	4	4	2	6	21
Rikets landsbygd	1,021	766	313	136	54	96	2,386
Antal kommuner ¹⁾ , där röstberättigad af hela röstetalet innehade							
mer än $\frac{1}{5}$	289	158	48	22	10	21	548
mer än $\frac{1}{10}$	698	409	137	51	18	46	1,359
mer än $\frac{1}{20}$	975	688	262	105	34	72	2,136

¹⁾ Dessa kommuners rösträttsförhållanden beröras sålunda äfven, i fall den kommunala rösträtten begränsas till här angifna andel af kommunens hela röstetal.

Tab. 2. Antal enskilda personer, aktiebolag, andra bolag och menigheter, som år 1892 inom landskommuner med olika folkmängd innehade mer än $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$ och $\frac{1}{20}$ af kommunens hela röstetal, ensamt eller öfvervägande för jordbruksfastighet (= Jbf.) eller för andra beskattningsföremål (= A. bf.).

		Antal röstberättigade, som af kommunens hela röstetal innehade					
		mer än $\frac{1}{5}$ för		mer än $\frac{1}{10}$ för		mer än $\frac{1}{20}$ för	
		Jbf.	A. bf.	Jbf.	A. bf.	Jbf.	A. bf.
Kommuner med mindre än 1,000 invånare	Enskilda personer	246	48	802	238	2,334	789
	Aktiebolag.....	14	10	21	27	30	60
	Andra bolag.....	5	2	11	10	29	23
	Menigheter	3	—	11	1	22	6
Kommuner med 1,000 till 2,000 invånare	Enskilda personer	78	28	307	99	880	488
	Aktiebolag.....	17	31	34	64	60	122
	Andra bolag.....	1	4	7	11	30	39
	Menigheter	1	1	4	2	17	5
Kommuner med 2,000 till 3,000 invånare	Enskilda personer	6	8	42	34	186	155
	Aktiebolag.....	3	30	19	60	40	92
	Andra bolag.....	—	5	6	12	7	25
	Menigheter	1	—	1	—	5	—
Kommuner med 3,000 till 4,000 invånare	Enskilda personer	1	2	15	6	52	34
	Aktiebolag.....	1	16	7	33	16	52
	Andra bolag.....	—	2	3	3	7	10
	Menigheter	—	—	1	—	2	—
Kommuner med 4,000 till 5,000 invånare	Enskilda personer	—	1	3	2	11	10
	Aktiebolag.....	3	7	4	11	8	20
	Andra bolag.....	—	—	1	—	3	1
	Menigheter	—	—	—	—	—	—
Kommuner med 5,000 invånare och deröfver	Enskilda personer	—	1	—	1	2	15
	Aktiebolag.....	2	17	7	42	17	91
	Andra bolag.....	—	1	—	4	3	13
	Menigheter	—	—	—	—	—	1
Summa röstberättigade		382	214	1,306	660	3,761	2,051
Däraf	Enskilda personer	331	88	1,169	380	3,465	1,491
	Aktiebolag	40	111	92	237	171	437
	Andra bolag	6	14	28	40	79	111
	Menigheter	5	1	17	3	46	12

Ann. Här i tabellen intagna röstberättigade förlora äfven vid begränsning af den kommunala rösträtten till högst $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$ eller $\frac{1}{20}$ af kommunens hela röstetal en del af sitt förre röstetal. — Hela antalet röstberättigade i landskommunerna uppgick år 1892 för ensamt eller öfvervägande jordbruksfastighet till 328,099, nämligen 323,347 enskilda personer, 893 aktiebolag, 1,758 andra bolag och 2,101 menigheter, samt ensamt eller öfvervägande för andra beskattningsföremål till 189,954, nämligen 182,777 enskilda personer, 1,720 aktiebolag, 3,700 andra bolag och 1,757 menigheter.

Förut har utkommit:

Af denna serie (å 25 öre):

- I. **Hvad innebär den politiska rösträttens utsträckning?**
- II. **Valrätten i främmande länder.**
- III. **Sjövapnets betydelse för fosterlandets försvar.**
- IV. **En Svensk nationaldag.**
- V. **I Utrikesministerfrågan.**
- VI. **Till Arbetareförsäkringsfrågan i Sverige.**
- VII. **I den unionella revisionsfrågan.**

Af serien »Småskrifter» (å 10 öre):

Sverige och Unionen, 4:e uppl.

Pris 25 öre.